

לשוננו לעם

עורכים: א' אברונין, מ' אזרחי וי' פרץ

מתוך

כרך א, חוברת ה-ו, תש"ו

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

א"ל פאיאנס

מסבות:נסבות

ההיסטוריה של חילוף "מסבות" ב"נס"

בות" חדישה היא . לפני שנים מספר היה
 נהיר לכל יודעי לשוננו, כי "מסבות" בגל
 גולן החדש משמעון "אומשטענדע", והנה
 עמד אחד מעתונינו ופסק שיש להשתמש
 למושג זה ב"נסיבות" ולא ב"מפכות",
 כדי... להבדיל בין מסבה-מצב לבין מסבה-
 מסבת עתונאים, למשל. אכן תמימות יתרה
 היתה בו בפוסק זה ולא הרגיש שלא הועיל
 בתקנתו כלום, שהרי נשארה עדיין ה"מסי-
 בה ההולכת תחת הבירה" (תמיד א, א.)
 "מחילה" לדעת ברטנורא, "זענדעל טרעפע"
 לפי לוי ודלמן ו"בנין מקיף" לפי אחרים.
 וכן: כ"נקודה אל המסבה" (עגולה, ראב"ע
 בהקדמה לפירושו על התורה). ו"מסבה"
 במובן סיבוב והקפה (רשב"ג, "כתר מל-
 כות"; רש"י, שמות לד, כב.) ולא עוד אלא
 שמצויות בלשוננו (ולא רק בלשוננו בלבד)
 הרבה מלים דומות שהוראותיהן שונות.
 יעין נא, לדוגמא, בשירי הצמדים שבספרו-
 תנו מן ה"ענק" (תרשיש) לרמב"ע ועד
 המכתמים של האחרונים. ואף על פי כן
 אין השד נורא כל כך: הענין והמקום מבדי-
 לים יפה בין ההוראות השונות, ואם יש
 דעה — יש הבדלה. ואולם בינתיים נגררו
 רבים אחרי ה"חידוש" הזה, וה"נסיבות"
 כמעט שדחקו את ה"מסבות" מרשות הל-
 שון, עד שהתעורר מר אברונין להחזיר את

העטרה ליושנה, והלואי יהיו דבריו
נשמעים.

ההבאות של מר אברונין מדברי בעלי
הסגנון הגדולים, יל"ג ורמ"א גינזבורג, מר
אות בעליל, ש"מסבות" משמשות אצלם
במובן „אומשטענדע" ו„נסיבות"—סבה וג'
רם (אורזאכע). על זה כדאי להוסיף, שכבר
קדמו להם, לסופרי-השכלה אלה, ר' יהודה
הלוי, רש"ט פלקירא ועמנואל הרומי
(ובודאי עוד אחרים). הראשון אומר (ב"יש
ארוכה"): „הזמן רב מסבות יהפך לבקרים"
(היינו צייטאומשטענדע); השני אומר
(בהקדמתו ל„צרי היגון"): „תהפוכות הזמן
ותולדותיו, תוצאותיו ומסבותיו (היינו
כנ"ל); השליש אמר (בשירו: „בית מועד
לכל חי"): „אזכור נסבה סבבה נסעם"
(היינו סיבה וגרם). המלה „מסבות" המשו-
בצת באותו פסוק סתום שבאיוב (לו,
יב) נחשבת ע"י רוב המפרשים לתואר
הפועל, וכיון שאינה צריכה לגופה, שהרי
אין היא מוסיפה כלום על „סביב", „סבי-
בים" „סביבות", ניתנה שימוש במשך
הזמן למושג „אומשטאנד".

ואמנם מבחינה אתימולוגית ולכסיקוגר-
פית מסתבר, כי לא במקרה השתמשו בה
סופרי הדורות כך. המלה „מסבות" היא
בינוני הפעיל ויש לה אחיות במקרא: „ראש

מסבי" (תהלים ק"מ, י), "מסב קלע" (מ"א
ו, סט), "מסבי ירושלם" (מ"ב סג, ה),
"עד שהמלך במסבו" (שה"ש א' יב) —
כמעט בכל אלו הכוונה היא לאנשים,
דברים, מקומות הנמצאים מסביב ל... ה-
סובבים ומקיפים את... ואם כן הרי נאה
לומר גם על תנאי זמן — ומצב המקיפים
את האדם — מסבות.

מה שאין כן "נסבה" (דהי"ב י, טו),
שהיא בינוני נפעל ובאה, כפי שהעיר מר
אברונין, במקום "סבה" שבמלכים א' (יב,
טו). ר"י אבן ג'נאח (הרקמה ע"ב 10,
הוצאת האקדמיה ברלין) מוציא בינוני נפעל
זה מפשרטו ומעמידו על הצורה בלבד,
כדי ליישב את זהותו עם השם "סבה"
ואלו הרד"ק (בפירושו לדהי"ב שם) מעמיד
דו על חזקתו ומפרש: "היתה נסבה וגו',
ר"ל היתה גזרה נסבה מאת האלהים"
(כלומר גזרה שנסבה). ברם משמען של
"סבה-נסבה" במקרא קובע ענין לעצמו ואין
כאן מקום להאריך.